

Рекомендації щодо проведення реформ у сфері освіти і науки

Рекомендації експертів громадянського суспільства, надані в робочих групах при Національній раді відновлення України

Розділ 1. Рекомендації громадянського суспільства щодо дій влади під час війни

№	Ключові проблеми і виклики	Пропоновані рішення
1	Значна міграція через війну та відсутність актуальної інформації про місце перебування та місце навчання / роботи здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових та інших працівників закладів освіти та наукових установ.	Створити державну електронну базу (модуль електронної бази), що буде накопичувати й періодично оновлювати інформацію про місце перебування та/або навчання зазначених осіб.
2	Значна кількість закладів освіти й наукових установ (будівлі, навчальне й наукове обладнання, інша матеріально-технічна база) зруйновані або пошкоджені.	Створити державну електронну базу (модуль електронної бази) з інформацією про пошкоджені / зруйновані заклади освіти та наукові установи, а також узагальненим описом руйнувань / пошкоджень.
3	Законодавство не враховує умови воєнного часу й містить норми, які у воєнний час недоречні й заважають або гальмують розв'язання наявних проблем.	Внести необхідні зміни до законодавства, які забезпечували б можливість ефективного розв'язання проблем воєнного часу.
4	Законодавство про освіту дорослих розпорошене між багатьма законами та підзаконними нормативно-правовими актами, бюджетне фінансування розпорошене між державними органами. Це заважає ефективно використовувати наявні можливості й ресурси для організації перепідготовки фахівців для потреб економіки воєнного часу й післявоєнного відновлення.	Ухвалити Закон України «Про освіту дорослих» і відповідні нормативно-правові акти. Два проекти закону були зареєстровані у Верховній Раді України напередодні повномасштабного вторгнення РФ.
5	Застаріле законодавство у сфері професійної освіти, що перешкоджає ефективному використанню наявних ресурсів для підготовки робітників за потрібними економіці професіями.	Ухвалити Закон України «Про професійну освіту» та відповідні нормативно-правові акти (законопроект підготовлений і розглядався робочою групою Комітету Верховної Ради України минулого року).
6	Бюджетне фінансування закладів освіти та наукових установ не враховує зміни ситуації, зокрема щодо фонду заробітної плати, кількості здобувачів освіти, актуальності запланованих завдань, нових	Оперативно внести зміни до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік», Бюджетного кодексу України та бюджетних програм.

	завдань тощо.	
7	Обсяги бюджетного фінансування та власних надходжень закладів освіти й наукових установ знизилися. Водночас зросли визначені законодавством витрати (зокрема, збереження заробітної плати працівників, мобілізованих до Збройних Сил України й Територіальної оборони, оплата комунальних послуг за проживання переселенців у гуртожитках та ін.) і в багатьох випадках обсяги роботи працівників (зокрема, через збільшення реальної кількості здобувачів освіти в західних областях, виконання ініціативних робіт із забезпечення обороноздатності тощо).	<ol style="list-style-type: none"> 1. Переглянути законодавство в частині використання коштів загального фонду бюджету на погоджені органом управління видатки, що планувалися за спеціальним фондом. 2. Упорядкувати законодавство в частині джерел фінансування заробітної плати працівників, мобілізованих до Збройних Сил України й Територіальної оборони. 3. Стимулювати заклади освіти та наукові установи до посилення кооперації з бізнесом, зокрема в частині реалізації дуальної форми здобуття освіти та проведення прикладних досліджень / консультацій / експертиз тощо на замовлення бізнесу. 4. Стимулювати заклади освіти та наукові установи до посилення кооперації з іноземними партнерами, зокрема в частині реалізації спільних освітніх і наукових проєктів, спільних освітніх програм, участі в університетських альянсах, запрошення іноземних здобувачів до віртуальної академічної мобільності тощо.
8	Значна частина здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових та інших працівників закладів освіти та наукових установ перебувають на окупованій території або поза місцем, де розташований заклад / установа, і не мають можливості навчатися або виконувати свої обов'язки дистанційно.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробити умови та механізми залучення до освітнього процесу й наукової діяльності здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових та інших працівників закладів освіти та наукових установ, які перебувають на окупованій території. 2. Розробити механізми та інструменти залучення до освітнього процесу й наукової діяльності здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових та інших працівників закладів освіти та наукових установ, які перебувають поза місцем, де розташований заклад / установа, і не мають можливості навчатися або виконувати свої обов'язки дистанційно (розширення охоплення Інтернету, створення колективних робочих просторів тощо).

9	Заклади освіти й наукові установи неповною мірою використовують можливості, надані міжнародними, насамперед європейськими, інституціями, організаціями, закладами вищої освіти, науковими установами тощо.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стимулювати участь українських закладів освіти та наукових установ у міжнародних освітніх і дослідницьких проєктах, діяльності відповідних інституцій, закладів та установ. Зокрема, в альянсах університетів, Європейській асоціації університетів, академічній мобільності здобувачів освіти, науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників тощо. 2. Стимулювати дослідження, у тому числі за участі міжнародних партнерів, спрямовані на розв'язання проблем життя держави в умовах воєнного стану, проблем відновлення і розвитку після війни.
---	--	---

Розділ 2. Рекомендації щодо відновлення України після завершення війни

№	Ключові проблеми і виклики	Пропоновані рішення
1	Законодавча неврегульованість або необхідність істотної зміни законодавства для забезпечення ефективного розв'язання проблем відновлення та інтеграції до ЄС, європейського освітнього та наукового просторів.	Ухвалити Закон України «Про національну систему кваліфікацій» (у 2022–2024 рр. зареєстровані законопроекти, але існують серйозні дискусії стосовно окремих положень), нові редакції або нові закони «Про вищу освіту» (раніше планувалося у 2023–2024 рр.), «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту» (мали бути ухвалені ще у 2018–2019 рр.), «Про наукову і науково-технічну діяльність».
2	Заклади вищої освіти та наукові установи не мають належного рівня інституційної автономії, що суперечить базовим документам європейського освітнього та наукового просторів і заважає ефективному розв'язанню освітніх і наукових завдань, організації та/або участі в іншій діяльності, властивій для таких закладів та установ у ЄС (освітні та дослідницькі проекти, у тому числі за участі кількох учасників; експертна, консультаційна та аналітична діяльність тощо).	<ol style="list-style-type: none"> 1. Істотно розширити інституційну (академічну, організаційну, кадрову, фінансову) автономію закладів вищої освіти та наукових установ. 2. Перевести заклади вищої освіти та наукові установи зі статусу бюджетних установ у статус публічних установ, який, зокрема, має передбачати право бути повноправним власником майна, придбаного за власні надходження. При цьому мають зберегтися основні права та пільги, які сьогодні мають державні та комунальні заклади / установи відповідно до Податкового і Земельного кодексів України та іншого законодавства. 3. Істотно дерегулювати законодавство у сфері освіти і науки.
3	Законодавство передбачає декілька статусів закладів вищої освіти, які не узгоджуються з відповідною структурою в більшості країн європейського простору вищої освіти. Водночас законодавство не передбачає диверсифікації вимог залежно від типу закладу.	Запровадити поділ закладів вищої освіти на дослідницькі університети, університети прикладних наук та вищі школи. Визначити окремі вимоги щодо прав і обов'язків закладів кожної групи.
4	Законодавство України у сфері вищої освіти і науки неповною мірою відповідає законодавству, а також іншим регулюванням і рекомендаціям європейського освітнього і дослідницького просторів.	Узгодити законодавство з актуальними редакціями ключових міжнародних, насамперед європейських, документів (зокрема, документів останніх конференцій міністрів освіти європейських країн, МСКО, рамками

		кваліфікацій, рекомендаціями щодо застосування ЄКТС, стандартами й рекомендаціями щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти тощо).
5	Чинне законодавство у сфері фінансування вищої освіти базується на двох суперечливих підходах — фінансуванні закладів за результатами їх діяльності та фінансуванні підготовки фахівців за державним замовленням на основі нормативів витрат. Це створює колізії і заважає ефективному використанню бюджетних коштів.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чітко визначити, зокрема в Бюджетному кодексі України, основні механізми бюджетного фінансування і сфери їх застосування. Це можуть бути: 1) основне фінансування за результатами діяльності на основі визначених показників; 2) фінансування підготовки фахівців за визначеними професійними кваліфікаціями за державним / регіональним замовленням; 3) фінансування, спрямоване на забезпечення виконання своїх обов'язків державними / комунальними замовниками (відновлення зруйнованих будівель та матеріально-технічної бази, капітальний ремонт, придбання складного обладнання тощо). 2. Внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 року № 1146 «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності», зумовлені необхідністю розв'язання проблем, пов'язаних з війною та повоєнним відновленням.
6	Законодавство не передбачає особливостей прийому для здобуття ступеня вищої освіти для осіб, які раніше вже здобули відповідний або вищий ступінь / рівень. Це заважає ефективній переорієнтації людського потенціалу на розв'язання проблем відновлення та розвитку України після війни.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розширити можливість повторного здобуття вищої освіти того самого рівня безоплатно, зокрема для здобуття освітніх кваліфікацій, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України. 2. Передбачити, що прийом для здобуття ступеня вищої освіти для осіб, які раніше вже здобули відповідний або вищий ступінь / рівень, здійснюється у порядку, визначеному закладом вищої освіти.

**Володимир Бахрушин,
експерт Коаліції РПР,
член Національної команди експертів з реформування вищої освіти**

**Іван Шемелинець,
Директор аналітичного центру Київського університету імені Бориса Грінченка,
експерт з правничої освіти ГО «Фундація ДЕЮРЕ»**

Рекомендації підготовлені в межах проєкту Коаліції Реанімаційний Пакет Реформ «Посилення громадянського суспільства України в процесі прийняття рішень», який фінансується Ініціативою «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», що реалізується ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст рекомендацій не обов'язково відображає погляди ICAP Єднання, погляди Агентства США з міжнародного розвитку або Уряду США.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

